

i vecí okolo seba je *conditio sine qua non* ľudsky zmysluplného správania sa. Sloterdijkova práca takto vyúsťuje

v plaidoyer akéhosi nového, prepotrebného životného taktu.

Tibor Pichler

O RUSKEJ EXILOVEJ LITERATÚRE

Literatura ruského zarubežija. Antológia v šesti tomach. Tom prvý, kniha prvaja 1920—1925 [Literatúra ruského exilu. Šestzväzková antológia. Prvý zväzok, prvý diel 1920—1925]. Moskva, Kniga 1990, 430 s.

Obraz súčasnej situácie v spoločenských vedách v ZSSR do značnej miery charakterizuje projekt osemzväzkovej antológie, ktorá si svojím zameraním kladie za cieľ precíznejšie zmapovať kultúrnu spisbu ruského exilu v jej historickom vývine. V tomto zmysle tu má svoje miesto aj spisba filozofická. Napokon, v úvodnom komentári vedecký redaktor antológie A. Afanasiev sám konštatuje, že v kontexte dnešných sovietskych pomerov sú z ruskej exilovej tvorby filozofické spisy, memoáre, eseje a politická publicistika ešte dôležitejšie ako umelecká literatúra.

Spisbu ruských exilových filozofov z r. 1920—1925 v antológii reprezentujú state F. Stepuna *Mysli o Rossii (Myšlienky o Rusku)*, N. Losského *Organičeskoje strojenije i obščestva i demokratija (Organické usporiadanie spoločnosti a demokracia)*, I. Demidova *Dumy o pravoslavii (Úvahy o pravoslávii)* a S. Franka *Krušenije kumirov (Pád modiel)*. Výber týchto statí zodpovedá celkovému smerovaniu 1. zväzku antológie. Naposol ide o úvahy na dobovo aktuálne politické témy. Ich názorovým východiskom je idealizmus. Pravda, treba poznamenať, že v prvej polovici dvadsiaty rok vyšli aj iné, z hľadiska Frankovho intuitivizmu či Stepunovho transcendentálno-logického idealizmu zaujímavejšie a významnejšie práce.

V našom kontexte si pozornosť zaslúži stať N. Losského, ktorá sa

rovnako dotýka politicky aktuálnych problémov polovice dvadsiaty rok (prvý raz vyšla v r. 1925 v časopise *Sovremennaja zapiski* v Paríži), no zároveň obsahuje kondenzované podanie Losského metafyziky a noetického intuitivizmu. S Losského filozofiou sa mal možnosť oboznámiť aj slovenský poslucháč počas rokov 1942—1945, keď N. Losskij pôsobil na Slovenskej univerzite v Bratislave. Tu našiel i stúpenčov, ktorí mu neskôr — pri príležitosti deväťdesiatich narodenín — venovali zborník *Slovak Studies II, Philosophica 1* (Cleveland — Rome 1961).

V citovanej stati N. Losskij v skratke podáva názory, ktoré rozvinul v spisoch *Mir kak organičeskoje celoje (Svet ako organický celok)* [vyšlo v roku 1915 v časopise *Voprosy filosofii i psichologii*, knižne Moskva 1917, anglicky Oxford 1928] a *Svoboda voli (Sloboda vôle)* [rusky Paríž 1928, anglicky Londýn 1932]. Vychádza z koncepcie sveta ako organického celku, štruktúrovaného v rámci hierarchického personalizmu. To podľa autora umožňuje syntézu univerzalizmu (ku ktorému sa blížia monarchisti svojím zdôrazňovaním celku) a individualizmu (ktorý je blízky demokratom, kde celok je len sumou prvkov).

Losského metafyzika vychádza z učenia Platóna, Plotína, Leibniza a z náboženských ideí kresťanskej teológie. V učení o substanciálnych či-

niteľoch títo na rozdiel od Leibnizových monád „bez okien a dvier“, na základe abstraktnej súpodstatnosti (jedinosuščije) vstupujú do komunikácie (napr. intuíciou) a evolúciou vytvárajú vyššie stupne konkrétnej súpodstatnosti, združenia, zložitejšie celky. Ľudský organizmus je jednou z foriem združenia mnohých nižších činiteľov, ktorí sú takto podriadení vyššiemu substanciálnemu činiteľovi — ľudskému „ja“. Ľudské „ja“ vytvárajú organickú jednotu národa (štátu), národy sú prvkami ľudstva atď.

Vychádzajúc z tohto štátny celok je potom bytosť vyššieho rádu ako človek. Občania štátu sú na nižšom stupni vývinu a osvojujú si sčasti vedome, no prevažne mimovoľne cieľavedomé tendencie celku. Takéto združenie je jedným zo stupňov konkretizácie súpodstatnosti, tvoriacím nový druh reálneho bytia. Pritom štátne akty (vojny, zmluvy a pod.) vytvárajú celú osobitnú sféru sociálneho (nie psychického či fyziologického) bytia.

Cieľom a zmyslom svetového procesu je podľa Losského dosiahnutie dokonalej plnosti bytia. Tento cieľ má zmysel len vtedy, ak substanciálni činitelia sú schopní slobodne si vybrať cestu dobra (rastúceho zjednocovania) alebo cestu zla (nepriateľstva a oddeľovania). Preto je štát povinný dať človeku formálnu slobodu výberu cesty. Zároveň štát má úlohu zabezpečiť ľudskej osobnosti duchovné a materiálne prostriedky zvyšovania jej materiálnej slobody, t. j. prostriedky na zvýšenie jej tvorivej aktivity uskutočňujúcej dobro, krásu a odhaľujúcej pravdu. Túto povinnosť celok plní podľa vlastných možností vzhľadom na stupeň kultúrnosti.

Hierarchický personalizmus je učením o monarchickej štruktúre kozmu, no predsa len ide o monarchizmus ontologický, odlišný od monarchizmu politického.

Bytosť zjednocujúca svoje konštitutívne prvky je ontologicky na vyššom stupni bytia: ľudské „ja“ nie je jednou z buniek ľudského organizmu, duch národa nie je jedným z občanov štátu. Na vrchole ontologickej monarchickej štruktúry stojí, Duch národa (Duša naroda), objektívny duch Hegelov. V prípade monarchizmu politického je na jeho vrchole človek, ktorý len zriedkavo, len čiastočne a len z istého aspektu môže zosobniť snahy svojho štátu. Preto s diferenciaciou spoločnosti sa moc dostáva nad jednotlivca. Losskij v tejto súvislosti hovorí o kolektívnom systéme moci (sobornyj stroj vlasti). Z pozície sobornosti sa kriticky dotýka aj katolíckej cirkvi.

Losskij uzatvára, že uplatňovanie monarchistického princípu štruktúry kozmu vyžaduje v štátnom živote kolektívny systém moci. Jedným zo spôsobov vytvorenia takéhoto systému je demokratická republika, kde moc stojí nad jednotlivcom, pričom v rámci možností sa potláčajú egoistické, t. j. s celkom neharmonizujúce snahy jednotlivcov.

Prvý zväzok antológie je počiatkom na doterajšie pomery vlastne monumentálneho projektu. Proklamovaná „väčšia potreba“ publikovania filozofickej spisby ruského exilu na domácej pôde vedie k očakávaniu, že antológia predstaví názorové spektrum ruskej emigrácie, ktorá prešla zložitým a myšienkovo bohatým vývinom.

Lubor Matejko